

men en waar de onderlinge sociale, politieke, economische en ecologische verschillen niet groter kunnen zijn. Rond de meest vervuilde zee ter wereld worden grote stukken land opgekocht door projectontwikkelaars, moeten boeren en inwoners op waterrantsoen terwijl toeristen en golfbanen enorme hoeveelheden opslokken, en is de groenvoorziening subtropisch geworden. In het Turkse Orange Resort zwemmen mensen in nagebouwde Hollandse grachten, terwijl in Egypte vrouwen in boerka te water gaan. In Port Said fotografeerde Van Denderen vier gesluierde vrouwen die in een rubberboot verkoeling op zee zoeken. Ze worden geëscorteerd door een man met een vleeskleurig T-shirt aan. De tegenstelling tussen de ogenschijnlijk ontklede man, de volledig bedekte vrouwen en het schreeuwerige, felgekleurde rubberbootje zorgen voor een wonderlijk en fascinerend beeld.

propaganda

Het idee om een serie over het Middellandse-Zeegebied te maken ontstond door een aantal voorvallen. In 2002 was Van Denderen bij de belegering van een Palestijns kamp in Jenin. De situatie escaleerde: vijfenveertig Palestijnen en dertien Israëlieten vonden de dood. *“Het Israëliëse leger was in een hinderlaag gelopen en heeft zwaar geweld gebruikt. Men had het steeds over genocide”*, vertelt Van Denderen. Hij wilde de situatie fotograferen maar werd continu tegengewerkt omdat hij ontdekt had dat er geen sprake was van genocide en dat hardop uitsprak.

In dezelfde periode kreeg hij een opdracht voor het weekblad Stern om de ‘compound’ van Yasser Arafat te fotograferen. *“Met vijftien foto’s zaten we in zijn compound, waar echt geen zak gebeurde. Arafat kwam af en toe naar buiten, gaf een toespraak voor een groep kinderen met vlaggetjes en verdween weer. Het was een clichématige opstelling en we deden allemaal precies hetzelfde.”* Van Denderen kapte ermee en wijdde zich aan een serie over Palestijnse zelfmoordterroristen die gepubliceerd werd in een tijdschrift met de toepasselijke titel ‘Useful Photography’. Hiervoor schoot hij beelden van affiches met bombastische taal en een foto van de ‘held(in)’, die opgehangen werden nadat iemand zichzelf had opgeblazen. Pure propaganda: *“Iemand was nog niet dood of de persen draaiden al.”*

Aan zijn bekende project *Go No Go* over illegalen, asielzoekers en immigranten op zoek naar

een beter bestaan in Europa werkte Van Denderen twaalf jaar. Nadat hij drie weken 's nachts in de Spaanse duinen had gelegen om illegalen vast te leggen die met bootjes uit Marokko kwamen, realiseerde hij zich hoe absurd de situatie was. De illegalen renden drijfnat de bergen in, terwijl datzelfde strand twee uur later werd bevolkt door nietsvermoedende toeristen.

Gewapend met een flinke dosis journalistieke kennis besloot Van Denderen een ander beeld van het Middellandse-Zeegebied te tonen: *“Niet vanuit een journalistiek probleem of een letterlijke verbeelding van een situatie. Ik wil een bepaald gevoel over een land overbrengen.”*

Van Denderen constateert dat er tegenwoordig bijna geen ruimte meer is voor journalistieke fotografie. Kranten en tijdschriften hebben geen geld meer voor langere projecten. Wat overblijft zijn de NGO's (opdrachtgevers als Greenpeace, Artsen Zonder Grenzen). *“Dan ga je met een goed budget twee maanden naar een bepaald gebied. Prima als die beelden voor hun eigen campagnes of bladen worden gebruikt. Maar ik ben er fel op tegen dat ze in de publieke media verschijnen. De media horen de onafhankelijke waakhond te zijn van de democratie.”*

Vergeleken met zo'n tien jaar geleden worden fotografen tegenwoordig veel meer ‘gestuurd’. *“Het kost veel meer tijd om te fotograferen. Je wordt heel erg beperkt”*, zegt Van Denderen. *“Als ik vroeger de Hezbollah in Libanon wilde vastleggen, kon ik gewoon vrij rondlopen. Nu komt er meteen iemand op je af om te vragen wat je aan het doen bent.”*

zelfportret

Tijdens zijn reis rond de Middellandse Zee had hij daar ook last van omdat hij niet de geijkte journalistieke paden bewandelde. Die wíl hij ook niet meer bewandelen. Na ruim veertig jaar fotograferen is hij eigenzinniger naar dingen gaan kijken: *“Ik kan niet meer tegen een déjà vu-gevoel van: wat doe ik hier? hier ben ik al geweest, dit heb ik al gedaan.”*

Om meer afstand te creëren koos Van Denderen voor kleur. Een ongebruikelijke keuze; meestal werkt hij in zwart-wit. Zijn kleinbeeld Leica verruilde hij voor een Mamiya middenformaat camera. Dat leverde beschouwende beelden op waarin de emotie vrijwel ontbreekt.

Algerije was de grootste verrassing voor de fotograaf: *“Een waanzinnig interessant en leuk land.”* En het meest mediterrane land dat hij bezocht. *“Je zag nog heel duidelijk de invloed*

van de Franse architectuur. Soms had ik het gevoel alsof ik in Marseille liep.” Kroatië vond hij het meest onaangename land. Toen Van Denderen een overzichtsfoto in Split maakte, kwamen drie mannen op hem af en vroegen hem te stoppen met fotograferen. De reden was onduidelijk – misschien had het te maken met een foto die hij kort daarvoor schoot van een man met een tatoeage van de Kroatische generaal Gotovina (die nu wegens oorlogsmisdaden in de Scheveningse gevangenis zit) op zijn rug. Vlak daarna stormden vijf mannen als dolle stieren op Van Denderen af en sloegen hem in elkaar. De fotograaf maakte een zelfportret dat, na lang dubben, in het gelijknamige boek bij de tentoonstelling wordt gepubliceerd.

In het Nederlands Fotomuseum wordt de complexiteit van het Middellandse-Zeegebied niet alleen getoond in de krachtige foto's van Van Denderen. Via een satellietverbinding zijn rechtstreekse tv-beelden van dertien landen te zien. Van nieuws en propagandabeelden tot soaps en spelletjesprogramma's. Eén grote mengelmoes, waar draden samenkomen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Karen Dukić is kunsthistoricus en freelance publicist

‘So Blue, So Blue – Edges of the Mediterranean’, 21 juni t/m 31 augustus, Nederlands Fotomuseum, Las Palmas, Wilhelminakade 332, Rotterdam; di t/m vr 10-17, za en zo 11-17; MK gratis; boek € 35,00; www.nederlandsfotomuseum.nl; www.sobluesoblue.nl

‘Port Said, Egypte’, 2005. Half juni begint de grote exodus. Gedurende drie maanden zoeken de inwoners van Caïro in omheinde resorts verkoeling aan de kust. Onder escorte gaan zij gekleed te water.